CHO‘LPON DRAMATURGIYASINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Nemadillayeva Xurshida Nosirjon qizi
Namangan viloyati Stanford xususiy maktabi o'qituvchisi
Gmail: xurshidanemadillayeva571@gmail.com
Tel.: +99894 860 98 17

Qabul qilindi: 23.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 24.10.2025
Tasdiqlandi: 25.10.2025

Kalit so‘zlar:
Cho‘lpon, dramaturgiya, milliy uyg‘onish, realizm, ozodlik g‘oyasi, ayol obrazi, sahnaviylik, psixologik tahlil.

Annotatsiya. Mazkur maqolada o‘zbek milliy adabiyotining yirik namoyandasi Abdulhamid Cho‘lpon dramaturgiyasining o‘ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Unda Cho‘lpon asarlarida milliy uyg‘onish g‘oyasi, ozodlik va erkin fikr masalalari qanday ifodalangani ilmiy-nazariy asosda yoritilgan. Shuningdek, adib dramaturgiyasida realistik tasvir, psixologik tahlil, badiiy til va sahnaviy poetikaning yuksakligi, ayol obrazi va ijtimoiy tenglik g‘oyalarining talqini alohida tahlil qilinadi. Tezisda Cho‘lponning “Padarkush” va “Yorqinoy” asarlari misolida yozuvchining dramatik mahorati, konflikt yaratish san’ati hamda Sharq va G‘arb dramaturgiya an’analarini uyg‘unlashtirish uslubi ochib berilgan. Tadqiqot natijalari Cho‘lpon dramaturgiyasining o‘zbek teatr san’ati va milliy adabiy tafakkur rivojidagi o‘rni va ahamiyatini yanada chuqur anglashga xizmat qiladi.

Keywords:
Cholpon, dramaturgy, national awakening, realism, idea of freedom, female image, theatricality, psychological analysis.

Annotation. This article analyzes the distinctive features of the dramaturgy of Abdulhamid Cholpon, one of the major representatives of Uzbek national literature. It explores how the ideas of national awakening, freedom, and independent thinking are expressed in his works on a scientific and theoretical basis. Special attention is given to the realistic depiction, psychological analysis, high artistic language, and stage poetics of the writer’s plays, as well as the interpretation of the female image and the idea of social equality. The thesis reveals, through Cholpon’s plays “Padarkush” and “Yorqinoy”,

the writer's dramatic mastery, the art of creating conflict, and the synthesis of Eastern and Western dramaturgical traditions. The results of the study contribute to a deeper understanding of the significance of Cholpon's dramaturgy in the development of Uzbek theatrical art and national literary thought.

Ключевые слова: Чулпон, драматургия, национальное возрождение, реализм, идея свободы, образ женщины, сценичность, психологический анализ.

Аннотация. В данной статье рассматриваются особенности драматургии одного из крупнейших представителей узбекской национальной литературы — Абдулхамида Чулпона. Анализируется, каким образом в его произведениях отражаются идеи национального возрождения, свободы и независимого мышления. Особое внимание уделяется реалистическому изображению, психологическому анализу, высокому художественному языку и сценической поэтике произведений писателя, а также трактовке образа женщины и идее социального равенства. В тезисе на примере пьес Чулпона «Падаркуш» и «Йоркиной» раскрывается драматическое мастерство автора, искусство создания конфликта, а также синтез восточных и западных традиций драматургии. Результаты исследования способствуют более глубокому пониманию значения творчества Чулпона в развитии узбекского театрального искусства и национального литературного мышления.

Kirish. XX asr boshlarida o‘zbek adabiyotida milliy uyg‘onish jarayoni jadallashdi. Bu davrda xalq ozodligi, ma’naviy yangilanish va zamonaviy tafakkur masalalari ilgari surildi. Yangi adabiy yo‘nalish sifatida dramaturgiya ham shakllanib, o‘zbek teatri uchun g‘oyaviy poydevor yaratildi. Shu jarayonda Cho‘lpon milliy dramaturgiyaning asoschilaridan biri sifatida ajralib chiqdi. U o‘z asarlari orqali xalq ruhiyati, ijtimoiy hayotdagi muammolar, inson va jamiyat o‘rtasidagi ziddiyatlarni chuqur tahlil qildi.

1. Milliy uyg‘onish va ozodlik g‘oyasi

Cho‘lpon asarlarida milliy uyg‘onish, ozodlik va mustaqil fikrlash g‘oyasi markaziy o‘rin tutadi. “Padarkush” dramasida jaholat, mutaassiblik va eski dunyo bilan yangi ong o‘rtasidagi to‘qnashuv ifodalangan. Asarda xalqni ma’rifatga, milliy o‘zlikni anglashga, yangilik sari intilishga chorlovchi ruh seziladi. Cho‘lpon sahnani xalqni uyg‘otish vositasi sifatida ko‘rgan.

2. Realistik tasvir va ijtimoiy muammolar

Cho‘lpon dramaturgiyasi realizm tamoyillariga asoslanadi. Uning asarlarida hayotiylik, ijtimoiy ziddiyatlar va ruhiy iztiroblar tabiiy ifoda etiladi. “Padarkush” asarida o‘tmishdan meros qolgan illatlar — johillik, erkni bo‘g‘uvchi urf-odatlar tanqid qilinadi. Yozuvchi o‘z davrining dolzarb ijtimoiy muammolarini sahna orqali ko‘rsatib, yangicha tafakkur zarurligini uqtiradi.

3. Ayol obrazi va tenglik masalasi

Cho‘lpon dramaturgiyasida ayol obrazi alohida e’tibor markazida turadi. “Yorqinoy” dramasida ayolning ozodlik va tenglik uchun kurashi, uning jamiyatdagi o‘rni falsafiy ma’noda ochib beriladi. Yorqinoy obrazi orqali yozuvchi ayolning faqat muhabbat emas, balki millat ma’naviy uyg‘onishidagi faol ishtirokini ifodalaydi. Bu jihatdan Cho‘lpon o‘z davrining eng ilg‘or fikrli dramaturglaridan biridir.

4. Psixologik tahlil va badiiy til

Cho‘lpon obraz yaratishda psixologik tahlilga katta e’tibor beradi. Qahramonlarning ichki kechinmalari, ziddiyatli hissiyotlari chuqur yoritiladi. U sahnaviy dialoglarda xalqona tildan, maqol va ramziy ifodalardan mahorat bilan foydalanadi. Shuning uchun uning asarlari sahna uchun tabiiy, hayotiy va estetik jihatdan kuchli hisoblanadi.

5. Sharq va G‘arb dramaturgiyasi uyg‘unligi

Cho‘lpon G‘arb dramaturgiyasi — Shekspir, Ibsen, Gorkiy singari yozuvchilarning tajribasini o‘rganib, uni Sharqona ruhiyat bilan uyg‘unlashtirgan. Natijada uning asarlarida universallik va milliylik birlashadi. Bu jihatdan u o‘zbek teatr madaniyatini jahon miqyosidagi g‘oyaviy va badiiy darajaga ko‘targan.

Xulosa. Abdulhamid Cho‘lpon serqirra ijodkor bo‘lib, ham dramaturg, ham shoir ham nosir, tarjimon va publitsist hisoblanadi. Cho‘lpon asarlari o‘z davrida xalqning ma’naviyati, dunyoqarashi shakllanishida juda ahamiyatli bo‘lgan. Bundan tashqari uning adabiy-tanqidiy maqolalari ham katta e’tiborga loyiqdir. Ammo o‘sha davrlarda Cho‘lpon ijodini chuqur o‘rganish, uning badiiy asarlarini tahlil qilish, ularda ifodalangan g‘oyalar haqida bahs yuritish juda tahlikali ish

edi. Cho‘lpon dramaturgiyasi o‘zbek adabiyotida yangi bosqichni boshlab bergan, milliy tafakkur, erkinlik, ma’naviy uyg‘onish g‘oyalarini sahna orqali ifodalagan maktabdir. Uning asarlari orqali o‘zbek teatri xalq ruhiyati va milliy qadriyatlarni ifoda etuvchi san’at darajasiga ko‘tarilgan. Cho‘lpon obrazlaridagi psixologik chuqurlik, g‘oyaviy teranlik va badiiy til boyligi bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Shuning uchun Cho‘lpon dramaturgiyasini o‘rganish, undagi milliy va umuminsoniy qadriyatlarni tahlil etish o‘zbek adabiyotshunosligining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шарафиддинов О, Норматов У. Адабиёт надир. – Т.: Чўлпон, 1994. – Б. 211-212.

2. Mirvaliyev S. O’zbek adiblari. – T.: Fan, 1993. – B. 18.

3. Абдуллаева Д. Чўлпоннинг драматургик ижоди. – Т.: Муҳаррир, 2022. – Б. 3-4; Зарафшон газетаси. 1927 йил 7 декабрь.